

УДК 378.147:81'276.6-028.16:61]-057.87-054.6

ЯНУШЕВСЬКА ІРИНА БОРИСІВНА –

викладач кафедри мовної підготовки
Запорізького державного медичного університету
e-mail: diona.irina@gmail.com

ПРОБЛЕМИ ВИВЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНО-ОРІЄНТОВАНОЇ МОВИ ІНОЗЕМНИМИ СТУДЕНТАМИ-НЕФІЛОЛОГАМИ НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ НАВЧАННЯ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Отримання професії в вузах України – головна мета, керуючись якою до нас приїжджають іноземні громадяни. Вона зумовила зростання ролі російської мови і значення практичного оволодіння нею іноземцями, для яких мова виступає не тільки засобом адаптації та соціалізації в нових умовах, але й, перш за все, засобом отримання майбутньої спеціальності, способом придбання професійних знань. Тому мовна підготовка цієї категорії осіб, що навчаються, вимагає урахування фахової специфіки, її спрямованості на реалізацію завдань майбутньої професійної діяльності студентів. Сьогодні конкурентоспроможними стають ті випускники, які не тільки отримали глибокі професійні знання, а й оволоділи комунікативною компетенцією в контексті майбутньої професії і підготовлені до професійного спілкування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Концепція професійно-орієнтованого навчання, що виникла в середині 20 ст., сьогодні визнається пріоритетною в системі освіти і широко висвітлена в роботах Т. М. Балихіної, Т. А. Вішнякової, Л. П. Клобукової, В. Г. Костомарова, Н. М. Ларіохіної, Н. А. Метс, О. Д. Мітрофанової, Е. І. Мотіної, П. І. Образцова, А. І. Суригіна та інших дослідників. Однак проблема навчання професійно-орієнтованої мови іноземних студентів підготовчих факультетів освітлена недостатньо і потребує подальших досліджень, особливо у контексті відповідності засобів навчання сучасним вимогам професійно-орієнтованої освіти.

Метою статті є аналіз сучасного стану навчання професійно-орієнтованої мови іноземних студентів-нефілологів довузівського етапу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Соціально-економічні процеси, що відбуваються в сучасному суспільстві, призвели до зміни парадигми освіти і появи концепції професійно-орієнтованого навчання,

яка виникла як відповідь педагогів і методистів на нові вимоги, що пред'являються часом, до якості професійної підготовки фахівців. Під професійно-орієнтованим розуміється навчання іноземної мови як засобу отримання майбутньої спеціальності [2, с. 91]. Професійна спрямованість навчання передбачає формування у студентів-іноземців здатності до спілкування в навчально-наукових, навчально-професійних, а пізніше і у власне професійних ситуаціях.

Орієнтація на професійну спрямованість мовної підготовки в викладанні російської як іноземної характерна для всіх етапів навчання, починаючи з підготовчого факультету, головна мета якого – підготувати студентів до навчального процесу на I курсі з урахуванням профілю вузу, і, перш за все, до професійного спілкування. Його основи закладаються вже на початковому етапі і реалізуються як науково орієнтована мова в процесі вивчення наукового стилю.

Однак спілкування з викладачами, опитування студентів різних вузів показали, що на практиці, незважаючи на очевидну необхідність орієнтації на професійну спрямованість мовної підготовки, багато підготовчих факультетів не зорієнтовані на професійне навчання і не передбачають вивчення наукового стилю. Сьогодні в методиці викладання іноземних мов, у тому числі і російської як іноземної, як і раніше простежуються два основні напрямки: це навчання спілкування і навчання академічної системи мови. Прихильники першого напрямку виходять із комунікативних потреб учнів, прихильники другого надають перевагу навчанню граматики.

Для впровадження професійно-орієнтованого навчання в освітній процес необхідно, щоб цей підхід був закріплений в програмних документах, підручниках і навчальних посібниках. У Програмі з російської мови для студентів-іноземців підготовчих факультетів вищих навчальних закладів України йдеться про необхідність навчання наукового стилю: «Обучение

руському мовному матеріалі на початковому етапі здійснюється на матеріалі функціональних стилів мови: розмовного, обшлелітатурного і наукового» [5, с. 80]. Водночас аналіз Програми виявив відсутність змісту навчання наукового стилю взагалі і науково орієнтованої мови зокрема, не висвітлені також рекомендації щодо розподілу годин, відведених на цей аспект. «Программа составлена без учета профессиональной направленности обучения (гуманитарной, технической, медицинской и т.д.), ...содержание программы может корректироваться с учетом специфики данного факультета и вуза в целом» [5, с. 80].

Все вищесказане, безумовно, впливає як на якість мовної підготовки майбутніх фахівців, так і на зміст підручників і навчальних посібників, які не забезпечують комунікативні потреби студентів в повному обсязі. Підручники, які сьогодні використовуються на кафедрах, часто містять переважно граматичний матеріал і формують певні навички спілкування, як правило, тільки в соціально-культурній та соціально-побутовій сферах. І лише в останні роки почали з'являтися посібники, які відповідають сучасним вимогам професійно-орієнтованої мовної підготовки і націлені на навчання наукового стилю мовлення.

Внаслідок невирішених питань організації викладання мови за фахом, на практиці спостерігаються різні підходи до навчання цього аспекту на мовних кафедрах довузівської етапу, а саме: одні кафедри обмежуються лише декількома годинами вводно-предметного курсу із загальнотеоретичних дисциплін, інші виділяють невідповідно малу кількість годин на мову спеціальності, треті взагалі не навчають наукового стилю. При цьому іноземні студенти відчувають значні труднощі під час комунікації в різних навчальних ситуаціях і, перш за все, на практичних заняттях із загальнотеоретичних дисциплін. Часто труднощі пов'язані з невмінням оформити мовленнєву інтенцію, незнанням тактики мовленнєвої поведінки в конкретній ситуації практичного заняття або способів побудови усного наукового тексту.

Недосконалість системи навчання РЯІ, відсутність єдиного підходу в навчанні мови за фахом на підготовчому факультеті часто є причиною виникнення проблем та неуспішності студентів і на основному етапі: учні погано володіють термінологією спеціальних дисциплін, навичками конспектування, самостійної роботи з лекційними матеріалами, не знають мовні моделі та особливості наукового стилю, внаслідок чого їх лінгвістична і комунікативна

компетенції є недостатніми для повноцінної участі в навчальному процесі нарівні з російськими студентами. Вищевикладене підтверджує необхідність розробки єдиного змісту навчання наукового стилю на довузівському етапі і важливість вдосконалення дидактичного забезпечення процесу мовної підготовки студентів-іноземців.

Зміст навчального предмета визначається цільовою установкою, потребами суспільства в конкретний історичний період, які диктують соціальне замовлення.

У зміст професійно-орієнтованого навчання іноземної мови Н. Д. Гальскова пропонує включати: сфери комунікативної діяльності студентів, професійно спрямовані теми і ситуації; мовний матеріал (фонетичний, лексичний, граматичний, орфографічний), правила його оформлення і навички оперування їм; комплекс спеціальних (мовленнєвих) умінь, що характеризують рівень практичного оволодіння іноземною мовою як засобом спілкування в ситуаціях професійного і ділового спілкування [1, с. 21].

Отже, у відборі змісту навчання мови за фахом повинні реалізовуватися цілі професійно-орієнтованого навчання в немовному вузі, а саме формування і розвиток певних мовних навичок і умінь, необхідних студентам для спілкування в навчально-науковій, а згодом й у професійній сфері. Відбір і презентація мовного матеріалу (засоби, прийоми, методи, види вправ) повинні мати комунікативну спрямованість.

Однак аналіз навчальних посібників, які використовуються кафедрами довузівської підготовки, виявив лише часткову відповідність засобів навчання зазначеним вимогам. Посібники декларують поглиблення знань в сфері наукового стилю, активізацію лексико-граматичного матеріалу, розвиток навичок і вмінь читання, письма та говоріння, підготовку студентів до занять із загальнотеоретичних дисциплін. Не применшуючи позитивні сторони видань, необхідно відзначити, що переважна більшість представлених у них вправ спрямована на розвиток лексико-граматичних навичок (наприклад, «Знайдіть однокореневі слова», «Підберіть синоніми (антоніми) до слів», «Перекладіть і запишіть лексику», «Закінчіть фразу», «Замість точок вставте відповідні слова в потрібній формі», «Утворіть іменники від дієслів», «Трансформуйте фразу, використовуючи синонімічну конструкцію», «Складіть словосполучення з даних слів», «Замініть дієприкметникові звороти реченнями зі словом «який» і т. п.). Незначна частина вправ націлена на формування репродуктивних умінь (наприклад, «Знайдіть в тексті відповіді

на запитання», «Перекажіть текст, спираючись на запитання» і т.п.). Вправи ж, що сприяють розвитку продуктивних умінь (з опорою або без опори), (наприклад, «Користуючись схемою, розкажіть про застосування фосфору», «Користуючись таблицею, розкажіть про фізичні властивості чавуну» і т.п.) або взагалі відсутні, або присутні в дуже незначній кількості, нездатні сформувати стійкі мовленнєві вміння.

Невиправдано велика кількість мовних вправ не забезпечує формування та розвиток навичок і умінь говоріння на матеріалі наукового стилю, оскільки ці вправи спрямовані на освоєння способу дії, а не на досягнення його комунікативної мети. Крім того, такі вправи позбавлені ситуативної віднесеності, а, отже, малоефективні для навчання говорінню. Як показує практика, і як справедливо зазначає О. Д. Мітрофанова, некомунікативні вправи розраховані тільки на засвоєння окремих мовних конструкцій, але не сприяють досягненню необхідного рівня володіння мовою, не забезпечують ні інтересу, ні уваги, не стимулюють мовленнєву діяльність. У посібниках не акцентується увага на особливостях наукового стилю і способах побудови наукового тексту. Немає або майже відсутні завдання, орієнтовані на формування у студентів уявлення про тип і структуру навчально-наукових текстів. Така організація тренувального матеріалу навряд чи може навчити побудови непередбаченого висловлювання на матеріалі наукового стилю.

Отже, можна зробити висновок, що навчальні посібники з мови за фахом, які існують на даний момент, не потрапляють до рангу комунікативних, тому що представлені в них вправи не забезпечують ефективно оволодіння комунікативними вміннями побудови усного наукового висловлювання, оскільки не враховують ситуації мовленнєвого спілкування в навчально-професійній сфері і особливості структури функціонально-смыслових типів текстів.

Безумовно, всі навчальні посібники дають певний мовний та мовленнєвий матеріал, характерний для мови за фахом, і недостатня кількість умовно-мовленнєвих і мовленнєвих вправ не заперечує навчання наукового стилю, однак вимагає більшої кількості часу і зусиль для відпрацювання необхідного мовного матеріалу. Комунікативний же тип вправ і завдань дозволяє в умовах відсутності достатньої кількості навчального часу підвищувати мотивованість студентів і прискорювати процес навчання, ефективність якого підвищується, якщо активізується розумова діяльність осіб, що навчаються. Саме тому комунікативний підхід, який сьогодні є провідним у підготовці іноземних студентів-

нефілологів, вимагає не тільки комунікативної організації всього навчального процесу, а й, перш за все, комунікативних навчальних посібників і підручників [6].

Як стверджує О. Д. Мітрофанова, кожна фахова мова має свою специфіку, тому для повноцінного оволодіння комунікативною компетенцією в контексті майбутньої професії під час мовної підготовки необхідно навчати особливостей конкретної субмови через реальні ситуації спілкування [3]. Виходячи з цього багато підготовчих факультетів, готуючи студентів до вступу до своїх же вузів, використовують навчальні посібники, орієнтовані на їх майбутню спеціальність відповідно до профілю навчального закладу. Однак деякі підготовчі факультети, які є багатопрофільними, готують студентів до навчання на різних нефілологічних спеціальностях. Тому, на наш погляд, при навчанні наукового стилю на довузівському етапі в навчальних посібниках має бути закладено щось спільне, що об'єднає в мовному відношенні ці спеціальності і є основою мови наукового стилю мовлення.

Необхідно розробляти такі посібники, які поєднали б у собі не тільки традиційні елементи професійно спрямованого навчання, які позитивно себе зарекомендували (наприклад, роботу з текстами загальнонаукових дисциплін, вивчення особливостей мови науки і мовних моделей наукового стилю, виконання лексико-граматичних завдань), а й містили б нові елементи, що дозволяють постійно підвищувати мотивацію іноземців до опанування російської мови, а також закріплювати і значно активізувати отримані мовні і мовленнєві навички та вміння, зробити навчання комунікативно спрямованим.

На нашу думку, сьогодні існує необхідність в створенні навчального посібника, заснованого не на мовностилістичних особливостях конкретних профілів нефілологічних дисциплін, а на спільності когнітивних процесів, що протікають у всіх студентів незалежно від їх майбутньої спеціальності, в посібнику, в якому повинні бути відображені мовні засоби і мовленнєві моделі, що є загальними для всіх нефілологічних спеціальностей. Навчання ж вузького лексико-термінологічного компоненту, специфічного для кожної конкретної субмови спеціальності - подальше завдання кафедр мовної підготовки, які можуть коригувати зміст навчання лексики так, щоб забезпечити сприйняття і розуміння іноземними студентами матеріалу дисциплін з огляду на специфіку даного факультету і профілю вузу в цілому.

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку. Отже, дослідження проблеми навчання іноземних студентів мови на матеріалі мови за фахом на довузівському етапі показало, що реальні потреби професійно-орієнтованого навчання у вищих навчальних закладах вимагають перш за все виокремлення змісту навчання наукового стилю і його фіксації в нормативних документах, а також розробки сучасних комунікативних посібників, що сприяють ефективному оволодінню російською мовою в контексті майбутньої спеціальності.

Розробка такого типу посібника - це одне із завдань, що стоїть перед фахівцями, які навчають іноземних громадян в Україні.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Гальскова Н. Д. Современная методика обучения иностранному языку: пособие для учителя / Н. Д. Гальскова. – М.: АРКТИ – Глосса, 2000. – 165 с.
2. Клобукова Л. П. Терминологические игры или новая лингвометодическая реальность? / Л. П. Клобукова // Мир русского слова. – 2002. – № 2. – С. 91–96.
3. Митрофанова О. Д. Научный стиль речи: проблемы обучения / О. Д. Митрофанова. – М.: Русский язык, 1985. – 229 с.
4. Мотина Е. И. Язык и специальность: лингвометодические основы обучения русскому языку студентов-филологов / Е. И. Мотина. – М.: Русский язык, 1988. – 176 с.
5. Навчальні програми (довузівська підготовка іноземних громадян) / Уклад. Б. М. Андрющенко, Ю. М. Івашенко, Ю. О. Колтаков та ін. – К., 2005. – Ч. 2: Фізика. Хімія. Математика. Основи інф-ки та обчисл. техніки. Креслення. Історія України. Рос. мова. Укр. і зарубіж. л-ра. Основи психології. Образотв. Мистец. – 168 с.
6. Пассов Е. И. Программа-концепция коммуникативного иноязычного образования

«Развитие индивидуальности в диалоге культур» / Е. И. Пассов. – М.: Просвещение, 2000. – 159 с.

BIBLIOGRAFIYA

1. Gal'skova N. D. Sovremennaya metodika obucheniya inostrannomu yazyku: posobie dlya uchitelya / N. D. Gal'skova. – М.: АРКТИ – Glossa, 2000. – 165 s.
2. Klobukova L. P. Terminologicheskie igry ili novaya lingvometodicheskaya real'nost'? / L. P. Klobukova // Mir russkogo slova. – 2002. – № 2. – S. 91–96.
3. Mitrofanova O. D. Nauchnyj stil' rechi: problemy obucheniya / O. D. Mitrofanova. – М.: Russkij yazyk, 1985. – 229 s.
4. Motina E. I. Yazyk i special'nost': lingvometodicheskie osnovy obucheniya russkomu yazyku studentov-nefilologov / E. I. Motina. – М.: Russkij yazyk, 1988. – 176 s.
5. Navchalni programy (dovuzivska pidgotovka inozemnykh gromadian) / Uklad. B. M. Andriushchenko, Yu. M. Ivashchenko, Yu. O. Koltakov ta in. – К., 2005. – Ч. 2 : Fyzyka. Khimii. Matematyka. Osnovy inf-ky ta obchysl. tekhniky. Kreslennia. Istoria Ukrainy. Ros. mova. Ukr. i zarubizh. l-ra. Osnovy psykholohii. Obrazotv. Mystets. – 168 s.
6. Passov E. I. Programma-konceptsiya kommunikativnogo inoyazychnogo obrazovaniya «Razvitie individual'nosti v dialoge kul'tur» // E. I. Passov. – М.: Prosveshhenie, 2000. – 159 s.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ЯНУШЕВСЬКА Ірина Борисівна – викладач кафедри мовної підготовки Запорізького державного медичного університету.

Наукові інтереси: шляхи вдосконалення мовної підготовки іноземних студентів.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

YANUSHEVSKA Iryna Borysivna – Lecturer of the Department of Language Training, Zaporizhzhya State Medical University.

Circle of scientific interests: ways of developing of foreign students' language training.

УДК 378:[37.011.3-051:78]

ФУРДАК ТЕТЯНА ДМИТРІВНА – старший викладач кафедри методики музичного навчання, співу та хорового диригування Криворізького державного педагогічного університету
e-mail: tetyana.furdak@mail.ru

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА ДО КЕРІВНИЦТВА ШКІЛЬНИМ ХОРОВИМ КОЛЕКТИВОМ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Вища педагогічна школа покликана забезпечити ефективну

підготовку майбутнього вчителя, орієнтованого на особистісний та професійний саморозвиток, готового плідно працювати в